

ir gamtos pajautimas, atsisakant nuo alegorinio ir sentimentalinio jos traktavimo. Adomas Mickevičius gyvu pavyzdžiu parodė, kokios didelės reikšmės poezijai gali turėti iš liaudies gyvenimo ir gamtos paimtoji medžiaga.

Su Vilniaus Universitetu arčiau turėjo progos susipažinti šie lietuvių rašytojai: Jurgis Pabrėža, Silv. Valiūnas, Sim. Daukantas, Kajet. Nezabitauskas, Sim. Stanevičius, L. Jucevičius ir M. Valančius. Yra žinių, kad universitete buvęs lietuvių studentų būrelis, domėjęsis tautosaka ir šiaip etnografinė medžiaga.

Dėl to visai suprantama, kad ir priešaušrinėj 19 a. mūsų literatūroj susidaro liaudiškai gamtinė poezijos grupė. Be Vilniaus Universiteto įtakos, kuri pačiai literatūrai buvo gana nežymi, čia gal daugiau nulėmė ta aplinkybė, kad geriausieji to laikotarpio poetai patys buvo kilę iš liaudies ir per visą gyvenimą artimai su liaudim bendravo, pav., A. Strazdas, K. Aleknavičius, A. Baranauskas, A. Vienažindys.

Reikia dar pabrėžti, kad kalbėdami čia apie liaudiškumą, suprantame ne užuojautą liaudžiai, ne jos buities vaizdavimą, žodžiu, ne tematiką ir ideologiją, bet daugiau nuotaiką, stilių, sugebėjimą pažiūrėti į gyvenimą liaudies akimis, prakalbėti jos sąvokomis ir jos žodžiais. Puikų tokio liaudiškumo pavyzdį davė Duonelaitis ir kalbamam laikotarpy Valančius, nors ir vienam ir antram rūpėjo didaktiniai tikslai, tam tikrų idėjų skiepinimas. Jokio liaudiškumo gi nerandame D. Poškos „Žemaičių ir Lietuvos muzike“, nors autorius ir nori pareikšti savo užuojautą baudžiauninkui. Į tai neatsižvelgdami kai kuriuos dalykus galime visai klaidingai išaiškinti, pav. anais laikais jau žinomą ir dar ilgai mėgiamą J. P a b r ė ž o s dainelę, susilaukusią įvairių varijantų:

Esu sau žmogelis šarpus kožnam darbe,
Vis man pagal norą klojas, Dieve būk Tau garbė.
Visad linksmas esu, ar ariu, ar sėju,
Prašau, Dieve, būk ir toliau mano geradėju.⁷⁾

Šitą dainelę arba Aleknavičiaus „Pasakas, pritikimus“ galėtų kas palaikyti ne liaudiškais, bet prasimanytais bajoriškais arba „buržujiškais“ kūriniais, nes juose neapraudamas sunkus

⁷⁾ Ž. „Tauta ir žodis“ VII kn., 289 p.

baudžiauninko gyvenimas, bet reiškiamas linksmas nusiteikimas ir pasitenkinimas, ko iš tiesų tikrovėje negalėjo būti. Kuris gi baudžiauninkas galėjo pasidžiaugti, kad jam viskas pagal jo norą klojas? Iš tiesų gi optimistiška Pabrėžos daina „Esu sau žmogelis“ ir linksmi Aleknavičiaus feljetonėliai yra daug artimesni liaudies dvasiai, negu maištingoji „Mužikėlio giesmė“, arba visas Poškos „Mužikas“. Darbo žmogus, net ir baudžiauninkas, dirbdamas sunkų fizinį darbą, mėgsta kartais nusiteikti linksmai, mėgsta suidilinti savo būklę, paidealizuoti gyvenimą ir paprastais žodžiais, be graudenumo tai išdainuoti. Sukurti Poškos Mužikui arba Mužikėlio giesmei, reikia jau ištrūkti iš savo būklės, reikia lyginti ir svarstyti, reikia jau tam tikros ideologijos, ko liaudis, žinoma, pasiekti negali.

Iš žemaičių bajorų vyresniosios kartos gal tik vieno Valiūno „Birutė“ galime laikyti liaudiškos dvasios kūriniu. Net nuostabu, kaip bajoriškos kultūros autorius iš liaudies kūrybai svetimo istorinio siužeto sugebėjo sukurti tokią liaudies stiliaus dainą. Idilinė nuotaika, kuklus drovumas, vaizdo idealizavimas, pasakojimo nayvumas ir stilistinės priemonės — visa tai liaudžiai artima, sąva, suprantama.

Toliau jau turime tikrus liaudies poetus A. Strazdą ir K. Aleknavičių. A. Strazdo liaudiškumas jau aiškėja iš to, kas anksčiau buvo apie jį pasakyta. Jo etniškos savybės buvo tokios stiprios, kad dėl jų visas Strazdo asmuo ir gyvenimas gauna, kaip matėme, visuomeninės reikšmės. Nenuostabu tat, kad ir jo poetinė kūryboj byloja liaudies dvasia. Pakaks, jei prisiminsime, kad jo dainas liaudis tuoj pamėgdavo, jas savindavosi, po kurio laiko atsirasdavo varijantų ir jos pakliūdavo į liaudies dainų rinkinius, kaip pav., Gegužėlė, Jau saulelė teka, Strazdelis, Siratos giesmė. Nors formaliai daugelis Strazdo dainų yra knyginių eilėraščių, ypač lenkų sieliankų ir bažnytinių kantičkinių giesmių įtakoj, vis dėlto ir į tokią liaudies poezijai svetimą formą Strazdas mokėjo įdėti lietuvišką turinį, lietuvišką liaudišką galvosena, jautimą ir net liaudiškai pajustą gamtos grožį. Puikiai išpėjo jis ir religingos liaudies dvasios reikalus. A. Strazdo „Pulkim ant kelių“ yra labiausiai mėgiama liaudies giesmė, savo paprastumu, nuoširdumu ir turiningumu pranešanti visą mūsų religinę poeziją. Kas galėjo būti baudžiavos prislėgtai liaudžiai suprantamiau, kaip su ašaromis pulti ant kelių prieš paslaptingą mistišką „Jėzaus afie-